

VERTYBIŲ KOMUNIKACIJOS YPATYBĖS LIETUVOS POLITINIŲ PARLAMENTINIŲ PARTIJŲ PROGRAMOSE (2016 METŲ RINKIMŲ ATVEJIS)

Daiva Sirtautienė, Lilija Petraitiienė

Klaipėdos universitetas, Klaipėdos valstybinė kolegija

Anotacija

Straipsnyje pateikiami 2016 m. rinkimus į LR Seimą laimėjusių partijų (LVŽS, LSDP, TS-LKD, LRLS, TT, LLRA-KŠS) vertybių komunikacijos rinkiminėse programose analizės rezultatai. Pasielkus tris programų tyrimo kriterijus – teminių dalių apimties, semantinių segmentų ir ideologinių vertybių – spręsti klausimai: kokia yra 2016 m. rinkimus į Lietuvos Seimą laimėjusių partijų vertybinių nuostatų jungtis ir skirtumai; ar tradicinės partijos yra išlaikiusios ideologinę tapatybę; kokios koalicijos Seime po rinkimų buvo galimos vertybiniu pagrindu? Tyrimo duomenys atskleidė, kad visuomenei aktualių vertybių komunikacija visose tirtose programose yra labai panaši, o ideologinių vertybių komunikacijos jungtys klasteriniu metodu atrastos pirmiausia tarp tradicinių partijų. Antrąjį klasterį sudaro nebe tiek tarpusavyje susijusios kitų partijų programos. Beveik identiška situacija nustatyta tiriant šį aspektą programų struktūrinių dalių pagrindu. Taigi nustatyti du paskiri struktūriniai vienetai su didesniais (pirmuoju atveju) ir mažesniais (antruoju) tarpusavio ryšiais.

PAGRINDINIAI ŽODŽIAI: vertybės, komunikacija, 2016 metų Seimo rinkimai, Lietuvos partijos, programos.

Abstract

The article discusses the results of value-based communication analysis in the electoral programs of winning parties in Republic of Lithuania Seimas' 2016 year election (LVŽS, LSDP, TS-LKD, LRLS, TT, LLRA-KŠS). With the application of three criteria of programs' analysis – the volume of thematic parts, semantic segments, and ideological values – these questions were addressed: the connection and differences between winner parties' attitudes towards values; whether traditional parties have preserved ideological identity; what coalitions after the election in the Seimas were possible based on values. The research data revealed that communication of values relevant to society in all analyzed programs is very similar, and, through cluster analysis, the connections between ideological values' communication were established foremost between traditional parties (first cluster). The second cluster consists of less related programs of other parties. Almost identical results were established when analysing this aspect based on programs' structural parts. Thus two separate structural elements with stronger (first case) and weaker (second case) interconnections were determined.

KEY WORDS: values, communication, 2016 Seimas election, parties of Lithuanian, programs.

DOI: <http://dx.doi.org/10.15181/tbb.v82i1.1964>

Įvadas

Amžina tema visose žmogiškosios būties srityse – vertybės. Stebint kalbėjimą apie jas mokslo pasaulyje, išryškėja bendros jų aptarties tendencijos: 1) *vertybės*, kaip asmens individualus turtas, kuriuo remiantis konstruojamas gyvenimas;

2) *vertybės*, kaip visuomenės normos, padedančios joje tinkamai funkcionuoti; 3) *vertybės*, kaip iš vidaus ar išorės deleguojamas turinys, siekiant koreguoti (ar keisti) esamąsias. Nedetalizuojant išvalgų apie vertybių, kaip fenomeno, jų nuvertėjimo, kaip reiškinių, ar stabilaus ir puoselėtino kultūrinio paveldo, sampratos (Baudrillard, 2002; Popper, 1982; Habermas, 1983; Nietzsche, 1991; Scheler, 2012; Pruskus, 2005; Jovaiša, 2009; Norkus, 1995; Žiliukaitė, 2006), straipsnyje pristatomame tyrime dėmesys sutelktas į politinių partijų visuomenei komunikuojamas vertybes priešrinkiminių programų tekstuose.

Programa, kaip partijos vertybių komunikacijos šaltinis, nėra tiek „aktyvuota“ visuomenėje kaip, pvz., žiniasklaida, kurios poveikio, taip pat ir politinio, mechanizmų spektrą detalai analizavęs L. Bielinis, be kita ko, teigia, „kad politika tampa masinės kultūros elementu“ (2005, p. 123), o „pasinaudoti žiniasklaida, vadinasi, pasinaudoti jėga“ (Ten pat, p. 60–61). Tačiau pažymėtina, kad partijos programa yra apmąstyta dokumentas, kuriame fiksuojami vertybiniai turiniai, apibrėžiantys esmines valstybės valdymo nuostatas. Tad partijų programos, kaip stabilus priešrinkiminis turinys, tyrimui yra parankus, nors žvelgiant į vertybių tyrimus politikos lauke, matomos įvairios metodologinės prieigos, pvz., M. Jastramskis, teigdamas, kad „vienu patikimiausių metodų laikomas pačių partijų narių ir jų lyderių politinių [...] nuostatų tyrimas“ (2013, p. 12), nurodo: „Partijų vertybines orientacijas galima tirti įvairiais būdais: remiantis ekspertų nuomone, partijų programų ir politikų pasisakymų analize, taip pat gyventojų apklausomis, vertinant, kokie rinkėjai balsuoja už konkrečias partijas ir kaip suvokia šių partijų idėjinę kryptį“ (Ten pat).

Kaip galima pastebėti, bet kurios metodologinės prieigos atveju susiduriama su daugiau (pvz., ekspertų nuomonė, apklausos) ar mažiau (pvz., programos) matomu žmogiškuoju veiksmu, kuris gana netolygiai atsiskleidžia ilgesnio laikotarpio vertybinių nuostatų tyrimų rezultatuose. Pvz., teigta: „Vis dėlto nuo 2000 m. Seimo rinkimų Lietuvos politinė erdvė ėmė irti: nyksta kairės-dešinės skirtis [...], o politiniame diskurse įsitvirtina „tradicinių – populistinių“ partijų perskyra ir panašūs įvardijimai“ (Ramonaitė, 2007, p. 166–167). Vėliau pateikiami kitokie rezultatai: „Atlikta partijų elito nuostatų analizė rodo, kad Lietuvoje nėra vienos dominuojančios rinkiminės strategijos: vienos partijos siekia formuoti savo ideologinę tapatybę, užimti tam tikrą vertybinę poziciją, o kitos – įtikimo visiems strategiją. 2000-ųjų ir 2004-ųjų Seimo rinkimai leido manyti, kad pastaroji strategija pasiteisina labiau, tačiau 2008 m. rinkimai buvo palankesni ideologiškai nuoseklioms partijoms nei ankstesni“ (Ramonaitė, 2009, p. 52).

Vėliau, atlikus kandidatų į 2012 m. Seimą apklausą, konstatuota, kad „Lietuvoje yra trys ideologiškai „tvarkingos“ partijos – socialdemokratų, liberalų ir krikščionių demokratų – kurių nuostatos daugiau ar mažiau gerai atitinka vakarietišką šių ideologijų supratimą“ (Ramonaitė, Jastramskis, 2014, p. 138). Be to, kalbama

apie tris vertybines dimensijas, struktūruojančias Lietuvos partinę sistemą: ekonominę (reguliuojama – laisva rinka), moralinę (konservatyvumas – liberalumas) ir santykių su gretimomis Rytų šalimis bei sovietinės praeities teigiamas ar neigiamas vertinimas (Ten pat, p. 134–135).

Pasak M. Jastramskio, „nors politikų vertybės paprastai suvokiamos kaip nulemtos socialinio konteksto, kuriame jie veikia, tiriant partines sistemas ir rinkėjų elgseną naujose demokratijose, remiamasi ir kitokiu požiūriu – kad partijos pačios gali suformuoti bei skleisti tam tikras vertybes, taip prisidėdamos prie idėjinių takoskyrų visuomenėje kūrimo. Taigi politinių partijų deklaruojamos idėjos gali daryti įtaką ir šalies gyventojų vertybėms“ (2013, p. 2). Tačiau, ištyrus Lietuvos integracijos į Šiaurės Baltijos šalių regioną bendrų vertybių pagrindus prielaidas, pastebima, kad „pačių partijų ir politikų vertybinės nuostatos tarpusavyje skiriasi, o praktiniuose sprendimuose deklaruojamų nuostatų laikomasi ne visada“ (2013, p. 3), tad esant šioms aplinkybėms daryti poveikį šalies gyventojų vertybėms turbūt nebūtų paprasta. Juolab kad ir pačių rinkėjų vertybinės nuostatos gana prieštaringos: „Abstraktūs ideologiniai įvardijimai – kairė – dešinė, liberalizmas ir pan. – patys savaime mažai ką reiškia. Besivardinantieji liberalais gali lygiai taip pat būti netolerantiški mažumoms arba pritarti mokesčių persikirstymui kaip krikščionys demokratai ar socialdemokratai“ (Ramonaitė, Jastramskis, 2014, p. 143–144).

Galima manyti, kad abiem atvejais (tiek politikų, tiek rinkėjų) pirmiausia susiduriama su konkrečiais žmonėmis, net ir konkrečiai partijai priklausantiems, asmeniškai reikšmingomis vertybėmis, kurios nebūtinai susidėlioja į nuoseklią, ideologiškai apibrėžtą struktūrą.

Pastaruoju metu kalbama apie nestabilumą ir kaitą, kuriuos dar kartą atskleidė netikėti 2016 m. rinkimų į Lietuvos Seimą rezultatai. M. Jastramskis, remdamasis A. Ramonaitės įžvalgomis, metaforiškai tai palygino su žemės drebėjimu: „Rinkėjai ne pirmą kartą praktiškai įrodė, kad jų preferencijos yra nestabilios: visgi daugiau žinome apie mažai elektorato daliai būdingą tapatybę, o ne tai, kokia logika veikia balsams pereinant tarp skirtingų partijų (ar tarp balsavimo ir nebalsavimo)“ (2017, p. 5). „Panašu, kad po 2016 rinkimų diskusijas dėl Lietuvos partinės sistemos logikos reikia vertinti iš naujo, dar kartą kritiškai klausiant: ar apskritai Lietuvos partijų visuma yra verta sistemos vardo?“ (Ten pat).

Galbūt racionali buvo dar 1995 metais J. Novagrockienės pateikta įžvalga, kad „partijos sėkmė rinkimuose yra nulemta piliečių lūkesčių [...], partijos ar partijų pagrindu suformuotos vyriausybės sugebėjimo reaguoti į piliečių lūkesčius, o šis sugebėjimas betarpiškai nulemia jų sėkmę ar nesėkmę rinkimuose“ (Novagrockienė, 1995, p. 63). Žinia, lietuviai yra kantrūs žmonės: jie kantriai laukia naujos lūkesčius pateisinsiančios jėgos, dar nė karto neapvylyusios, bet, jei tokia neatsiran-

da, renkasi iš to, kas yra (paprastai pamaininiu būdu), sudarydami partijų sistemos stabilizavimosi iliuziją.

Žvelgiant į glaustai aptartą Lietuvos politinės erdvės dinamiką, matyti jos permanentinių tyrimų reikmė ir aktualumas, kadangi susiduriama su šios erdvės, kaip plataus tyrimo objekto, daugiakomponentiškumo (rinkėjai, politikai, partijos, elgsena, valdymo procesas, rinkimai, rezultatai, komunikacija ir t. t.), ryšių bei sąveikų įvairove, nevienodai pasireiškiančia skirtingų laikotarpių ir socialinių kontekstų plotmėje. Artėjant 2020 metų rinkimams į Seimą ir žinant jau įvykusius ar tebevykstančius pokyčius valdančiosios koalicijos struktūroje (sietinus ir su LSDP skilimu), tyrimo rezultatai galėtų būti aktualūs tiek partijų savianalizei, nusistatant realius dominantinius prioritetus programose, tiek ir rinkėjams, siekiant įvertinti partijos galimybę atstovauti jų interesams LR Seime.

Šiame straipsnyje pristatomo tyrimo objektas – politinių partijų, laimėjusių rinkimus į Lietuvos Respublikos Seimą 2016 metais, vertybių komunikacijos ypatybės rinkimų programose: Tėvynės sąjungos-Lietuvos krikščionių demokratų (TS-LKD), Lietuvos Respublikos liberalų sąjūdžio (LRLS), Lietuvos socialdemokratų partijos (LSDP), Lietuvos valstiečių ir žaliųjų sąjungos (LVŽS), Lietuvos lenkų rinkimų akcijos-Krikščioniškų šeimų sąjungos (LLRA-KŠS), Tvarka ir teisingumas (TT).

Atsižvelgiant į objektą, formuluotas apibendrintas tyrimo tikslas: išanalizuoti programose deklaruojamų vertybių ypatybes.

Tyrimu siekta atsakyti į šiuos klausimus:

1. Kokia yra vertybinių nuostatų jungtis ir skirtumai 2016 m. rinkimus į Lietuvos Seimą laimėjusių partijų programose?
2. Ar tradicinės partijos yra išlaikiusios ideologinę tapatybę?
3. Kokios galimos vertybiniu pagrindu pagrįstos koalicijos Seime po rinkimų?

Uždaviniai:

1. Išnagrinėjus programas, sudaryti apibendrintą, visoms joms būdingą turinio struktūrą.
2. Įvertinti partijų ideologinės tapatybės raišką jų programose.
3. Atskleisti tarpprogramines deklaruojamų vertybių jungtis ir skirtumus.

Tyrimo metodologija ir eiga

Tyrimo metodai: kiekybinė turinio, struktūrinė analizė, lyginimas, konkordansų metodas, procentinė ir koreliacinė analizės, hierarchinių klasterių metodas. Metodai pasirinkti atsižvelgiant į imties specifiką: programų tekstai pateikti elektronine forma, tad paranku buvo ne tik nustatyti kokybinius tyrimo objekto parametrus, bet ir skaičiuoti kiekybinius vienetus. Reikėtų pastebėti, kad statisti-

nių politikos lauko tyrimų Lietuvos mokslininkų darbuose nėra daug, čia labiausiai norėtusi išskirti M. Jastramskio darbus (jau cituotus įvade). Įvairių agentūrų atliekamos visuomenės apklausose apie politikų reitingus ar rinkimų prognozes paprastai tenkinamasi procentinės analizės rezultatais, kurie negali parodyti ryšių ir jų hierarchijos. Todėl tyrime taikytas kompleksas metodų, įgalinančių įvairiausiškai pažvelgti į tyrimo objektą: kiekybinė turinio analizė, leidžianti objektyviai ir sistemiškai išnagrinėti programų teksto ypatybes; konkordansų metodas (angl. *key-word-in-context* – KWIC), įgalinantis išskirti koduojamus stebėjimo vienetus ir nustatyti jų kiekį programų tekstuose; koreliacinė analizė, atskleidžianti ryšių tarp tiriamųjų vienetų stiprumą; hierarchinių klasterių metodas, kurio rezultatai nusako objektų (klasterių) tarpusavio hierarchiją (Čekanavičius, Murauskas, 2004, p. 202–203), šio tyrimo atveju – partijų programų panašumo struktūrą.

Siekiant kuo tikslesnių tyrimo rezultatų, analizei taikyti trys kriterijai: 1) programų turinio apimtis; 2) programų turinio semantiniai segmentai; 3) ideologinės vertybės programose. Tikėtasi, kad trimis skirtingais kriterijais gautų duomenų palyginimas parodys panašius rezultatus, o nuo to, kiek jie panašūs, priklausys tyrimo validumas, konkrečiau, kiek (ir ar) trečiasis – ideologinių vertybių (paremtų pirmiausia istorine partijų raida) – kriterijus sietinas su logiškai tarpusavyje galimais susieti pirmiausia dviem (paremtais pirmiausia dabarties socialinio konteksto aktualijomis).

Pirmajame etape, išanalizavus programų tematiką ir susisteminius gautus duomenis, sudaryta apibendrinta 9 dalių turinio struktūra, būdinga visoms programoms, bei atliktas jų tarpusavio palyginimas pagal santykinę dalių apimtį.

Antrajame etape, remiantis pirmojo etapo duomenimis, kiekvienoje struktūrinėje programų dalyje išskirti reikšminiai žodžiai, būdingesni konkrečios dalies turiniui ar atskleidžiantys šių dienų visuomenės aktualijas; iš išskirtų reikšmių sudaryti semantiniai segmentai ir apskaičiuoti jų vartojimo dažniai kiekvienoje programoje.

Trečiajame etape, remiantis istoriniu ir (ar) esamu partijų vertybiniu kryptingumu, išskirtos 19-ai partijų būdingos ideologinės vertybės, deklaruojamos programose, ir apskaičiuoti vartojimo dažniai kiekvienoje iš jų.

Ketvirtajame etape, remiantis visų trijų kriterijų duomenimis, tirti ryšiai tarp partijų programų, nustatyta ryšių hierarchija.

1. Partijų programų struktūrinės analizės rezultatai

1 lentelėje pateikti pirminiai tyrimo imties duomenys, rodantys tekstinę programų apimtį (žodžių skaičius).

1 lentelė. Tyrimo imtis

Žodžių skaičius	Partijų programos						Iš viso
	LVŽS	LSDP	TT	TS-LKD	LRLS	LLRA-KŠS	
Absolūtieji dažniai	43898	8918	6248	85111	33526	5 330	177701
Procentiniai dažniai	24 %	4,9 %	3,4 %	46,5 %	18,3 %	2,9 %	100 %

Žvelgiant į pirmoje lentelėje pateiktus tekstinės apimties procentinius dažnius, matomas išplėtotų ir, lyginant su pastarosiomis, kompaktiškų priešrinkiminių programų spektras. Galima būtų pastebėti, kad dvigubai trumpesnė (24 %) LVŽS programa, lyginant su labiausiai išplėtotą (46,5 %) TS-LKD, nebuvo kliūtis pirmajai partijai didžiaja dauguma laimėti rinkimus į Seimą 2016 m., kaip ir trumpos TT (3,4 %) ar LLRA-KŠS (2,9 %) programos – patekti į jį.

Išanalizavus programose pateiktas temines sritis, išryškėjo devynios struktūrinės dalys, būdingos visoms programoms, tad tuo remiantis sudaryta apibendrinta jų struktūra. Išskirtų dalių apimties santykis kiekvienoje iš tirtų programų pateiktas 2 lentelėje. Atkreiptinas dėmesys, kad santykiniai dažniai taikyti, siekiant nustatyti konkrečios programos teminės dalies santykį su visos programos tekstu.

2 lentelė. Teminių dalių apimtys partijų programų struktūrose
(žodžių skaičiaus santykiniai dažniai, procentais)

Eil. Nr.	Struktūrinės programų dalys	Partijos						Viduti- niškai
		LVŽS	LSDP	TT	TS-LKD	LRLS	LLRA- KŠS	
1.	ŪKIO AUGIMAS	11	32	24	38	34	12	25
2.	ŠVIETIMAS	8	5	42	14	14	12	16
3.	ŽMOGAUS, VALSTYBĖS SAUGUMAS	10	20	2	10	13	16	12
4.	SVEIKATOS APSAUGA	19	10	8	5	7	8	9
5.	SOCIALINĖ APSAUGA	14	6	9	9	6	10	9
6.	VALSTYBĖ, VIE- TOS SAVIVALDA	4	7	5	8	9	18	9
7.	TEISINGUMAS	13	10	4	6	4	7	7
8.	KULTŪRA	6	8	3	5	3	14	7
9.	APLINKOS SAUGOJIMAS	14	4	3	5	10	3	6

2 lentelėje pajuodintu šriftu išskirti teminių dalių dažniai, rodantys labiausiai konkrečioje partijos programoje aktualizuotas sritis, palyginus su tos pačios srities aktualizacija kitose programose. Taip atskleidžiamos ir akcentuojamos tam tikros vertybinės nuostatos, nes kitaip teksto plėtotė neatrodytų racionali.

Šiuo kriterijumi lyginant programas tarpusavyje, reikėtų pastebėti, kad LVŽS programoje išryškėja net keturios prioritetinės sritys (sveikatos apsauga, socialinė apsauga, teisingumas ir aplinkos saugojimas, kuris, kaip žinoma, yra žaliųjų ideologinė vertybė), išskiriančios šią programą iš likusiųjų. Kaip rodo anksčiau atlikto visuomenės vertybinių prioritetų tyrimo rezultatai (Sirtautas, Sirtautienė, 2013, p. 88), *sveikata*, *teisingumas* ir *saugumas* (plačiąja prasme) respondentų priskirti prie svarbiausių vertybių. Tai, kad visos jos aktualizuotos LVŽS programoje, galėjo turėti įtakos ir rinkimų rezultatams, užsitikrinant Seime daugumą.

Kitų partijų programose (išskyrus LLRA-KŠS) ryškiau atskleista tik kuri nors viena sritis: LSDP – žmogaus ir valstybės saugumas; TT – švietimas (beje, išsilavinęs žmogus visuomenei – didelė vertybė, bent jau turėtų būti); TS-LKD – ūkio augimas. LLRA-KŠS programoje išsiskiria du – valstybės, vietos savivaldos bei kultūros komponentai ir tai atrodo logiška, žinant šios partijos tautinio pagrindo specifiką. LRLS programa statistiškai labai artima TS-LKD programai, išskyrus aplinkos saugojimo sritį. Įdomu pastebėti, kad TT partija, kurios pavadinime yra žodis *teisingumas*, jam programoje skiria mažiausia dėmesio, lyginant su kitomis partijomis (kartu su LRLS – po 4 proc.).

Kaip jau rašyta įvade, partijos programa yra apgalvotai parengtas dokumentas, kuriame fiksuojami vertybiniai turiniai, apibrėžiantys esmines valstybės valdymo nuostatas. Taigi, matant teminių sričių programose apimties rezultatus (tik žodžių skaičiaus santykiniais dažniais), galima pastebėti deklaruojamų programinių nuostatų pagrindu skirtingai išplėtotą spektrą: sveikas ir saugus žmogus bei jo aplinka, ūkis (ekonomika), valstybė ir savivalda, švietimas, kultūra.

Ryšiams tarp partijų programų pagal teminių dalių apimtį nustatyti taikytas koreliacinės analizės metodas. Rezultatai pateikti 3 lentelėje.

3 lentelė. Ryšiai tarp partijų programų: teminių dalių apimties kriterijus

Partijos	LVŽS	LSDP	TT	TS-LKD	LRLS	LLRA-KŠS
LVŽS	1	-.037	-.139	-.117	-.069	-.763*
LSDP	-.037	1	.129	.832**	.814**	.309
TT	-.139	.129	1	.534	.516	.095
TS-LKD	.117	.832**	.534	1	.958**	.218

Partijos	LVŽS	LSDP	TT	TS-LKD	LRLS	LLRA-KŠS
LRLS	-.069	.814**	.516	.958**	1	.149
LLRA-KŠS	-.763*	.309	.095	.218	.149	1

*. Koreliacijos koeficiento reikšmingumas atitinka sąlygą $0,01 < p < 0,05$

** . Koreliacijos koeficiento reikšmingumas atitinka sąlygą $0,01 > p$

Pastebėtina, kad užfiksuota tik viena statistiškai reikšminga stipri neigiama koreliacija – tarp LVŽS ir LLRA-KŠS (koreliacijos koeficientas $r = -0.763$). Tai rodo, kad šios dvi partijos, remiantis programų dalių apimties kriterijumi, labiausiai skiriasi. Kitos reikšmingos koreliacijos buvo teigiamos: tarp TS-LKD ir LRLS dalių apimties ($r = 0,958$), tarp LSDP ir TS-LKD (koreliacijos koeficientas $r = 0,832$) bei tarp LSDP ir LRLS ($r = 0,814$). Visi šie trys teigiami ryšiai labai stiprūs. Gautas rezultatas ypatingas tuo, kad nematyti skirtumo tarp „kairės“ ir „dešinės“, o pagrindinė jungtis įvardintina tiesiog kaip „tradicinės“, viena nuo kitos programų teminių dalių apimtimi nesiskiriančios partijos.

Kaip galima matyti iš teminių dalių apimties struktūros, ypač išsiskiria LVŽS programa, nes ji labiausiai nesuderinama su kitomis: visi neigiami ryšiai užfiksuoti tik tarp jos ir kitų programų, tiesa, tik vienas iš jų, kaip minėta aukščiau, statistiškai reikšmingas.

2. Semantinių segmentų analizės rezultatai

Darant prielaidą, kad tam tikros srities (iš 9 nustatytųjų) vertybinių nuostatų deklaravimas programose nebūtinai tiksliai atskleidžia situaciją, nes yra galimybė jas skleisti per visą programos apimtį, t. y. prioritetai vienaip ar kitaip turėtų (ar galėtų) matytis visoje konkrečios partijos programoje, tyrimas papildytas taikant semantinių segmentų sklaidos kriterijų.

Kiekvienoje struktūrinėje programų dalyje išskirti pagrindiniai žodžiai (reikšmės), būdingesni konkrečios dalies turiniui ir atskleidžiantys šių dienų visuomenės aktualijas, kaip vertybinius prioritetus. Taip sudarytas pirminis tyrimo žodynas. Siekta, kad išskirtos reikšmės nebūtų tiesiogiai susijusios su siauresnėmis partijų ideologijomis, bet kuo neutraliau atskleistų programų turinį.

Kiekvienos iš 9 programinių dalių pagrindiniai žodžiai sugrupuoti į paskirus 9 semantinius segmentus ir apskaičiuoti jų vartojimo dažniai konkrečiose programose. Rezultatai pateikti 4 lentelėje.

4 lentelė. Semantinių segmentų sklaida partijų programose
(santykiniai dažniai, procentais)

Semantiniai segmentai	Partijos						
	LVŽS	LSDP	TT	TS-LKD	LRLS-	LLRA-KŠS	Vidutiniškai
Švietimas, mokslas, mokykla, mokytojai, mokymas, išsilavinimas	12	11	25	17	20	15	17
Socialinė, globa	7	6	5	5	5	8	6
Sveikata	6	5	5	2	5	3	4
Ūkis, ekonomika, verslas, inovacijos, iniciatyvumas, pajamos, darbo vietos	17	18	23	22	20	22	20
Kultūra	7	6	3	6	4	7	6
Aplinkos apsauga, gamta	5	2	2	3	3	3	3
Saugumas, saugus	9	13	4	8	10	10	9
Teisingumas, teisės, atsakomybė, demokratija	15	18	13	14	15	16	15
Valstybė, savivalda, visuomenė	21	21	21	21	17	18	20

Kaip matyti, segmentų sklaida programose gana panaši. Aptartini kai kurie išsiskiriantys rezultatai, kai tam tikros srities reikšmės, palyginus programas tarpusavyje, daugiausia arba mažiausia išskleistos. Galima pastebėti, kad *švietimo* segmentas ryškiausias TT programoje (kaip ir tiriant dalių apimtį, žr. 2 lentelę); *sveikatos* segmento mažiausia atrasta TS-LKD, panašiai ir LLRA-KŠ; *ūkio* segmentui, mažiau nei kitose programose, tenka LVŽS ir LSDP; mažiausią sklaidą TT ir LRLS programose turi *kultūra*; *aplinkos apsauga* ryškiausia LVŽS; didžiausią skirtumą tarp LSDP ir TT galima matyti *saugumo* segmente; *teisingumas* labiausiai išryškėjęs LSDP programoje; įdomu, kad *valstybės* segmentas net keturiose programose atskleistas taip pat (po 21 proc.) ir tik LRLS bei LLRA-KŠS – kiek mažiau. Net po tris partijas tiek pat dėmesio savo programose skiria *socialinei*

globai (po 5 proc. TT, TS-LKD ir LRLS), *sveikatai* (po 5 proc. LSDP, TT, LRLS), *aplinkos apsaugai* (po 3 proc. TS-LKD, LRLS, LLRA-KŠS). *Aplinkos apsaugos, ūkio, kultūros, saugumo* bei *teisingumo* srityse dar galima pastebėti ir partijų su tokiais pat rezultatais poras (žr., pvz., po 7 proc. LVŽS ir LLRL-KŠS bei po 6 proc. LSDP ir TS-LKD *kultūros* segmento sklaidoje).

Taigi galima teigti, kad Seimo rinkimus laimėjusios šešios partijos dabarties aktualijas, kaip vertybinius prioritetus, programose deklaruoja panašiai. Tik pastebėtina, kad kartais tokie pat tam tikrų segmentų rezultatai būdingi skirtingų ideologijų partijoms (žr., pvz., LSDP ir LRLS [sveikatos sritis] ar LSDP ir TS-LKD [kultūros sritis]).

Pridurtina, kad kai kurie semantinių segmentų analizės rezultatai pakartojo da-
liū apimties kriterijaus rezultatus, t. y. tam tikri konkrečių partijų prioritetai sklei-
džiami ir per visą programą, ne tik plėtojami teminėse dalyse: TT – švietimas,
LVŽS – sveikata ir apsauga, LSDP – saugumas. Šia prasme teigtinas tam tikras
minėtų partijų nuoseklumas.

Koreliacinės analizės rezultatai pateikti 5 lentelėje.

5 lentelė. Ryšiai tarp partijų programų: semantinių segmentų kriterijus

Partijos	LVŽS	LSDP	TT	TS-LKD	LRLS	LLRA-KŠS
LVŽS	1	948**	839**	942**	858**	925**
LSDP	948**	1	739*	876**	842**	906**
TT	839**	739*	1	944**	960**	894**
TS-LKD	942**	876**	944**	1	956**	977**
LRLS	858**	842**	960**	956**	1	945**
LLRA-KŠS	925**	906**	894**	977**	945**	1

*. Koreliacijos koeficiento reikšmingumas atitinka sąlygą $0,01 < p < 0,05$

** . Koreliacijos koeficiento reikšmingumas atitinka sąlygą $0,01 > p$

Čia nustatyti išskirtinai stiprūs ryšiai tarp visų šešių parlamentinių politinių partijų rinkimų programų, o pats stipriausias ryšys nustatytas tarp TS-LKD ir LLRA-KŠS (koreliacijos koeficientas $r = 0,977$). Kiti glaudūs ryšiai tarp partijų, lyginant jų programas semantinių segmentų pagrindu (vardijama mažėjančia tvar-
ka): tarp LRLS ir TT (koreliacijos koeficientas $r = 0,960$), tarp LRLS ir TS-LKD ($r = 0,956$), tarp LSDP ir LVŽS ($r = 0,948$), tarp LLRA-KŠS ir LRLS ($r = 0,945$), tarp TS-LKD ir TT ($r = 0,944$), tarp TS-LKD ir LVŽS ($r = 0,942$), tarp LLRA-

Daiva Sirtautienė, Lilija Petraitiienė

KŠS ir LVŽS ($r = 0.925$), tarp LLRA-KŠS ir LSDP ($r = 0.906$) ir t. t. Žvelgiant į skaičių dinamiką galima pastebėti, kad šiek tiek labiau su kitomis programomis susijusi TS-LKD programa, silpnesni ryšiai už visas likusias – LSDP programoje (čia užfiksuotas vienintelis nelabai stiprus, o tik stiprus ryšys – su TT ($r = 0.739$)).

Įvertinus semantinių segmentų kriterijaus koreliacinės analizės rezultatus galima teigti, kad vertybių raiškos semantiniai laukai visose partijų programose labai panašūs, tad kalbėti apie ryškesnius skirtumus tarp programų netenka. Kita vertus, galima matyti visų partijų siekį komunikuoti kuo platesnį valstybės valdymo ir visuomenės gyvenimo aktualijų spektrą.

3. Ideologinių vertybių komunikavimo programose rezultatai

Žinia, programose deklaruojamos vertybės (bendražmogiškosios, socialinės) turėtų atskleisti partijų ideologinę tapatybę ir rodyti tam tikrą takoskyrą tarp jų. Todėl pirmiausia, remiantis mokslo šaltiniuose pateikiama tradicinių partijų ideologijų analize (Nisbet, 1993; Thorson, Sabine, 2008; Berlin, 1995; Jokubaitis, 1997; Lavišius, 2008; Nozick, 2003; Lijphart, 2014), išskirtos šioms partijoms būdingos vertybės: konservatizmo (apibendrintai akcentuojančio tradiciją, kuri tyrime skaidyta, atsižvelgiant ir į dabarties aktualijas): šeima, bendruomenė, darna, žmogus, gyvybė; liberalizmo: laisvė, žmogus (individas), lygybė (prieš įstatymus), galimybės; socialdemokratijos: darbas, teisingumas, gerovė, bendruomeniškumas, lygybė, solidarumas. Kitų partijų ideologinės vertybės mokslo šaltiniuose ne tiek išplėtos, daugiau kalbama apie ideologijų jungtis – populizmą (Stanley, 2008, De Raadt ir kt., 2004), tad remtasi gretutinių dokumentų apžvalga, pvz., Europos žaliųjų partijos manifestu (EGP) ar pačių partijų įstatais. Taigi išryškėjo: žaliųjų / valstiečių: solidarumas, darna, teisingumas (socialinis), lygybė (lyčių), šeima, gyvybė; liberalų demokratų (TT): gyvybė, laisvė, lygybė, teisingumas; jau LLRA-KŠS pavadinime atskleistos šeima ir Lietuva (pamatinė ir kitų partijų vertybė), be to, deklaruojami teisingumas, žmogus, laisvė, gerovė.

Ideologinių vertybių raiškos programose rezultatai pateikti 6 lentelėje. Išskirtų vertybių paieškos procese dėmesys kreiptas ir į kontekstą, pvz., žodžių junginyje *laisvės atėmimas* esanti vertybė nepriskaičiuota. Su tokiais atvejais susidurta, nes paieška vykdyta visame programų tekste.

Kokios ideologinės vertybės ir kurių partijų programose atskleidžiamos ryškiausiai – permanentiškai per visą programą? Tai parodo santykis tarp vertybės raiškos partijos programoje ir vidurkio. Labiausiai išsiskiria LVŽS partija, deklaruojanti *darną* (net 3,6 karto dažniau už vidurkį). Labai išsiskiriančios vertybės: LSDP – *lygybė* ir *solidarumas* (būdingos kairiesiems); LLRA-KŠS – *jaunimas*, *šeima* ir *teisingumas*. TT partijos ryškesnė skirtis iš kitų yra *vaikai* (tai būtų galima

sieti su švietimo prioritetu šios partijos programoje) ir *pagalba*. LRLS programoje akcentuojamas *pilietiškumas*. Šias išvardytas ideologines vertybes galima laikyti išskirtiniu konkrečios partijos programos bruožu.

Mažiau besiskiriantis nuo bendrojo vidurkio yra *laisvės* (TT), *gyvybės* (LVŽS), *bendruomenės* (LVŽS), *pagarbos* (LSDP) deklaravimas paskirų partijų programose. Natūralu, kad *Lietuva* (laikytina ir tėvynės sinonimu) ryškiai atskleista visose Lietuvos partijų programose, bet daugiausia (beveik pusantro karto dažniau nei vidurkis) – TS-LKD, kurios jau pačiame pavadinime įvardyta *tėvynė*. Tas pats pasakytina ir apie *darbo* vertybės panašią sklaidą visose programose, bet LSDP, kaip ir priklausytų, ją aktualizuoja labiausiai, nors nuo statistinio vidurkio labai nenu-tolta. Beje, LVŽS programoje *darbui* skiriama mažiausia dėmesio, palyginus su likusiomis programomis.

Taigi santykinų procentinių dažnių rezultatai (didesni ar mažesni) lyg ir rodytų atitikimo tendenciją, bent jau tradicinių partijų ideologijų principams, nors yra ir tam tikro keistumo. Pavyzdžiui, *pilietiškumas* TS-LKD programoje aptinkamas perpus rečiau nei vidutiniškai, nors Tėvynė be piliečių nelabai įsivaizduojama.

Be to, žvelgiant į visus santykinus dažnius, galima pastebėti ir labai panašų tam tikros vertybės atskleidimą skirtingų ideologijų programose, pvz., plg. *darbą* (TT ir TS-LKD bei LRLS ir LLRA-KŠS), *paramą* (LSDP, TT, TS-LKD, LRLS), *gerovę* (LVŽS, LSDP, TS-LKD). Tokių panašumų, įsigilinus, yra ir daugiau (žr. 6 lentelę).

Lyginant procentinės analizės rezultatus galima matyti tris ideologinių vertybių atskleidimo ypatybes: labai ryškus vertybės dominavimas programos tekste; išsi-skiriantis vertybės deklaravimas, bet netolimas bendram visų programų vidurkiui; panaši tarpprograminė vertybės raiška. Dažnesnė yra pastaroji tendencija, ką atskleidžia ir koreliacinės analizės rezultatai (žr. 7 lentelę).

6 lentelė. Ideologinių vertybių komunikacija partijų programose (santykiniai dažniai, procentais)

Vertybės	Partijos						
	LVŽS	LSDP	TT	TS-LKD	LRLS	LLRA-KŠS	Viduti-niškai
Lietuva	19,4	23,5	20,4	34,2	29,3	19,2	24,3
Darbas	16,0	26,2	22,2	22,9	19,9	19,2	21,1
Vaikai	8,9	5,2	17,4	5,8	7,5	10,6	9,2
Šeima	9,4	4,9	6,0	4,4	4,7	13,7	7,2
Galimybės	9,1	6,2	5,4	8,6	8,6	2,0	6,6
Pagalba	4,8	2,2	6,9	2,1	4,5	2,7	3,9

Vertybės	Partijos						
	LVŽS	LSDP	TT	TS-LKD	LRLS	LLRA-KŠS	Vidutiniaiškai
Parama	5,4	3,0	2,7	3,3	3,4	5,1	3,8
Bendruomenė	5,7	3,1	2,1	4,3	4,9	2,4	3,7
Jaunimas	1,3	4,9	2,1	2,7	2,0	8,6	3,6
Žmogus	3,7	4,1	3,9	1,3	3,0	2,7	3,1
Pagarba	3,4	4,3	1,8	3,0	2,1	2,4	2,8
Gerovė	2,7	2,6	0,3	2,8	2,2	2,0	2,1
Teisingumas	0,6	2,8	2,1	1,4	0,5	3,9	1,9
Darna	6,2	0,9	0,3	0,2	1,5	1,2	1,7
Laisvė	0,6	1,6	2,7	1,5	2,0	1,6	1,7
Pilietiškumas	1,1	1,1	2,1	0,6	2,3	0,8	1,3
Solidarumas	0,2	2,1	1,2	0,5	0,4	0,8	0,9
Gyvybė	1,3	0,5	0,6	0,3	1,0	0,8	0,8
Lygybė	0,1	0,9	0,0	0,3	0,3	0,4	0,3

Koreliacinės analizės rezultatai pateikti 7 lentelėje.

7 lentelė. Ryšiai tarp partijų programų: ideologinių vertybių kriterijus

Partija	LVŽS	LSDP	TT	TS-LKD	LRLS	LLRA-KŠS
LVŽS	1	867**	869**	901**	929**	844**
LSDP	867**	1	873**	951**	937**	871**
TT	869**	873**	1	848**	882**	871**
TS-LKD	901**	951**	848**	1	991**	830**
LRLS	929**	937**	882**	991**	1	826**
LRA	844**	871**	871**	830**	826**	1

** . Koreliacijos koeficiento reikšmingumas atitinka sąlygą $0,01 > p$

Koreliacinė analizė atskleidė, kad čia visur fiksuojamas labai stiprus ryšys tarp partijų. Traktuoti ryšio tarp LRLS ir LLRA-KŠS programų šiame tyrime kaip silpną ($r = 0,826$ – mažiausias koeficientas matricoje) negalima, nes net ir šis ryšys labai stiprus (atitinka sąlygą $r > 0,8$). Pats stipriausias ryšys yra tarp abiejų

dešinėsios ideologijos partijų – TS-LKD ir LRLS (koreliacijos koeficientas $r = 0,991$), tad šių partijų programos ideologinių vertybių požiūriu laikytinos beveik identiškomis.

Galima dar palyginti, kurių partijų programos ideologinių vertybių pagrindu labiausiai susijusios, o kur dar galima atrasti kiek daugiau neatitikimų. Klasikinei kairiajai ideologijai turėtų atstovauti LSDP partija, bet iš tiesų ji labiausiai susijusi su TS-LKD ($r = 0,951$) ir LRLS ($r = 0,937$), su kitomis LSDP turi daugiau neatitikimų: su LVŽS ($r = 0,867$), LLRA-KŠS ($r = 0,871$), TT ($r = 0,873$), bet ryšys ir su šiomis partijomis visgi yra labai stiprus.

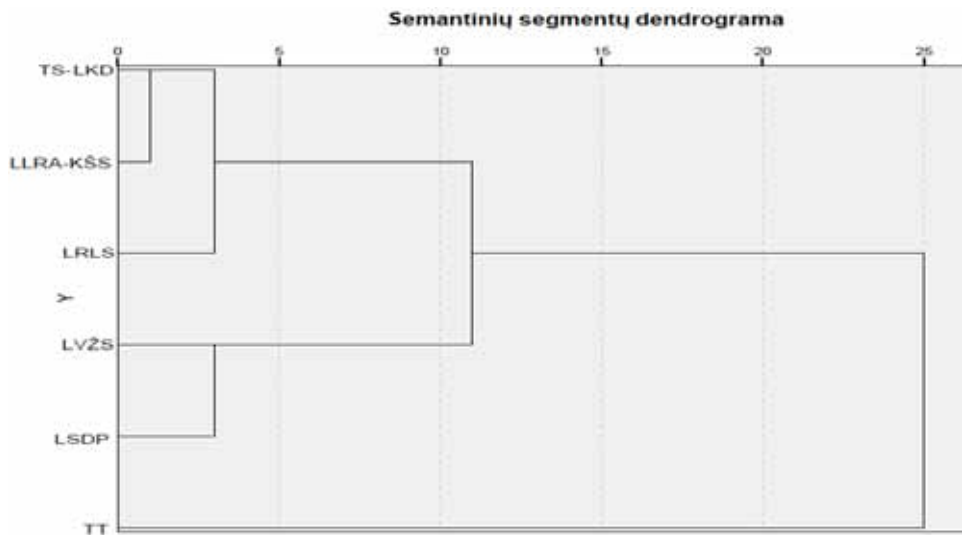
2016 m. Lietuvos Respublikos Seimo rinkimų nugalėtoja LVŽS stipriausią ryšį turi taip pat su dešinėsios ideologijos partijomis LRLS ($r = 0,929$) ir TS-LKD ($r = 0,901$), šiek tiek silpnesnį – su TT ($r = 869$) ir LSDP ($r = 867$), sąlygiškai silpniausias ryšys – su LLRA-KŠS ($r = 844$). Partijos LLRA-KŠS ryšys su LSDP ir TT identiškai vienodo stiprumo ($r = 0,871$).

Lyginant trijų kriterijų koreliacinės analizės rezultatus, išsiskiria apimties kriterijus, kur koreliacijos buvo mažiausios. Tiek ideologinių vertybių, tiek semantinių segmentų kriterijaus taikymo rezultatai panašūs – pasižymi ypač stipriais koreliacijos koeficientais. Vis dėlto išsiskiria stebėtinai didelė koreliacija tarp TS-LKD ir LRLS – 0,991, jų programos ideologinių vertybių pagrindu beveik tapachios.

4. Partijų programų tarpusavio sąsajos – hierarchinių klasterių analizė

Kadangi koreliacinės analizės metodas atskleidžia tarpusavio ryšius ir jų intensyvumą tik tarp paskirų imties porų, siekta nustatyti ir visų šešių programų tarpusavio sąsajas. Tam taikytas hierarchinių klasterių metodas, skirtas imties vienetams grupuoti pagal jų panašumą, kai jungtys atliekamos žingsnių principu: kuo mažiau žingsnių iki jungties, tuo didesnis panašumas ir atvirkščiai.

Atlikus kiekvieno kriterijaus duomenų klasterizaciją išryškėjo, kad semantinių segmentų kriterijus savo rezultatais šiek tiek skiriasi nuo kitų dviejų. Kaip matyti dendrogramoje (žr. 1 pav.), atsižvelgiant į tirtųjų reikšmių sklaidą visoje programoje, pirmoji ir tik vieno žingsnio jungtis yra tarp TS-LKD ir LLRA-KŠS partijų (kaip ir galima buvo tikėtis, atsižvelgiant į stipriausią ryšį segmentų matricioje, žr. 5 lentelę). Tad iš šių partijų susidaro pirmasis klasteris. Dar po dviejų žingsnių prie jo prijungiama LRLS; be to (trijų žingsnių principu), LVŽS sujungiama su LSDP (antrasis klasteris). Po 11-os žingsnių šie abu klasteriai sujungiami į vieną bendrą. Žvelgiant jau iš laiko perspektyvos galima tik pastebėti, kad ši LVŽS ir LSDP jungtis atskleidžia realiai po rinkimų sudarytą koaliciją. TT partijai būdinga akivaizdi atskirtis.

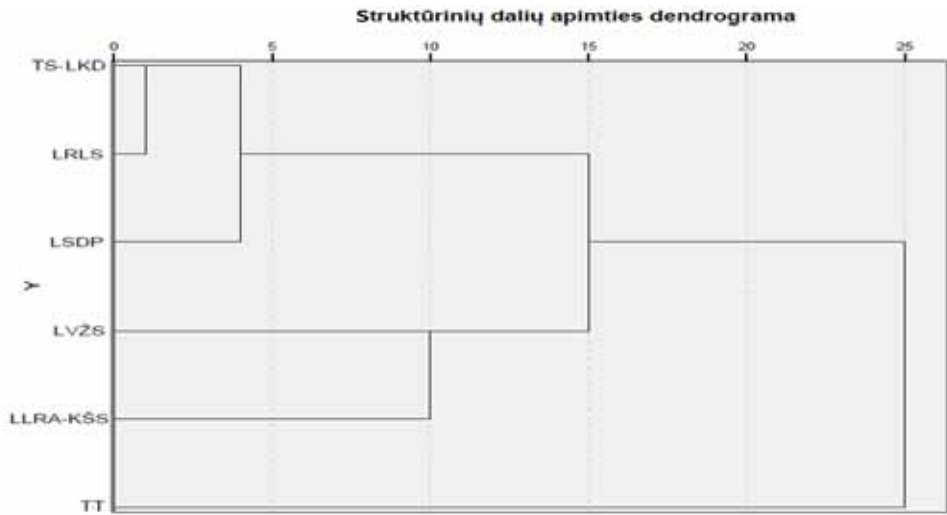

1 pav. Partijų programų tarpusavio sąsajos pagal semantinių segmentų kriterijų

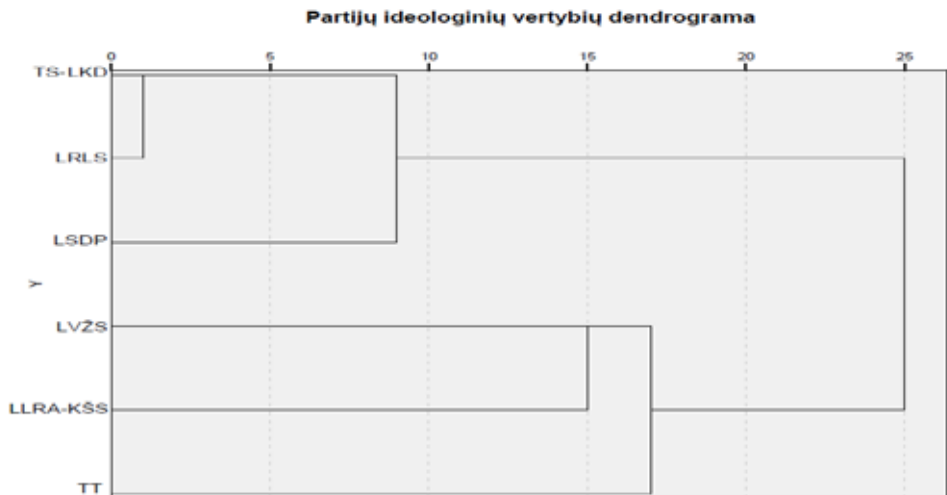
LVŽS su LSDP savo priešrinkiminėse programose turėjo pagrindą po laimėtų rinkimų susijungti. Tai buvo ne ideologinis pagrindas, o dabarties aktualijų bendras supratimas (šiam tyrime semantiniai segmentai skaičiuoti laisvai pasirenkant pagal aktualijas): šių aktualijų deklaravimu programose abi partijos buvo artimiausios.

Kitokios (nei segmentų pagrindu) sąsajos tarp programų nustatytos, pasitelkus struktūrinių dalių apimties ir ideologinių vertybių duomenis. Iškart atkreiptinas dėmesys į rezultatą: šie skirtingi kriterijai atskleidžia tokį pat partijų programų grupavimo eiliškumą, tik kai kur skiriasi jungties žingsnių skaičius (žr. 2 ir 3 pav.). Manytina, kad, viena vertus, semantinių segmentų analizės metodu ateityje tikslingas, labiau detalizuojant bei išplečiant reikšmių lauką, kita vertus, akivaizdus yra ideologinių vertybių ir teminių dalių apimties, kaip pasirinktų tyrimo kriterijų, mokslinis pagrįstumas. Tai atskleidžia ir laiko tėkmėje vykstantys procesai Lietuvos Seime (tekstinę iliustraciją žr. žemiau).

Kaip matyti abiejose dendrogramose, artimiausios yra tradicinių partijų jungtys: natūrali dešiniųjų – TS-LKD ir LRLS ir kiek savotiškai prie jų atrodanti kairiųjų – LSDP (kiek greičiau į jų klasterį prijungiama struktūrinių dalių pagrindu). Abiem atvejais LVŽS (dešimtas ir penkioliktas žingsniai) sujungiama į bendrą klasterį su LLRA-KŠS, o TT partija, išliekanti didžiausioje atskirtyje nuo kitų struktūrinių dalių apimties pagrindu, vis dėlto priartėja prie LVŽS ir LLR-KŠS ideologinių vertybių lygmeniu, nors tik septynioliktu žingsniu (plg. visas tris dendrogramas).

2 pav. Partijų programų tarpusavio sąsajos pagal teminių dalių apimties kriterijų

3 pav. Partijų programų tarpusavio sąsajos pagal ideologinių vertybių kriterijų

Įdomu pastebėti, kad taip politologų mėgstamas O. Kernberg'o (2016) modelis apie bendras ir kuo labiau sutampančias visuomenės bei politinės sistemos vertybes, kurių pagrindu formuojasi patvaresnė visuomenė, realiai atskleidžiamas ne tik vadinamųjų *populistinių* (lot. *populus* – liaudis, TŽŽ, 2003, p. 591) partijų, ku-

Daiva Sirtautienė, Lilija Petraitiienė

rioms paprastai suteikiamas neigiamos konotacijos kontekstas, bet ir vadinamųjų *tradicinių* partijų, tai įrodo iš LSDP ir TS-LKD bei LRLS susidaręs bendras klasteris. Kitaip tariant, kairiosios ir dešinėsios partijos sujungtos į bendrą klasterį todėl, kad ir jos siekė apimti kuo platesnį visuomenės vertybinių nuostatų lauką. Be to, tarp šių trijų tradicinių partijų programų nustatyti mažiausi ideologiniai skirtumai, kitų partijų programos labiau išsiskiria, tiesa, LVŽS ir LLRA-KŠS programos siek tiek panašios viena į kitą, o TT programa, nors yra pati originaliausia, ideologinių vertybių pagrindu vis dėlto labiau sietina su pastarosiomis.

2016 m. partijų programų medžiagos tyrimo rezultatai laikui bėgant įgyvendinami, pvz., LVŽS kontaktų su LLRA-KŠS ir TT paieška: kaip interviu S. Jakučioniu teigė R. Karbauskis, „jiems (LLRA-KŠS – aut.) niekada nereikėjo susitarimų, kad jie vertybiniu požiūriu balsuotų kartu su mumis“; „Valstiečiai“ ir „tvarkiečiai“ šiuo metu svarsto sudaryti frakcijų bendradarbiavimo sutartį, derybos turėtų baigtis rugpjūtį“ (Jakučionis, 2018). Kaip jau žinoma, koalicinė sutartis tarp LVŽS ir TT jau sudaryta, prie jos prisijungė ir LSDDP (Socialdemokratų darbo partija), atsiradusi po LSDP skilimo), o LLRA-KŠS partija dalyvauti koalicijoje atsisakė.

Išvados

Kaip rodo mokslininkų, analizuojančių rinkimų į LR Seimą dinamiką, tyrimai, kartais pasitaiko prognozių dėl rinkimų baigties, kurios neatitinka rezultatų. Tą parodė ir pastarieji 2016 m. rinkimai. Įprastesni yra rinkėjų arba politikų, kaip pasirikų dimensijų, tyrimai. Daugiau dėmesio būtų verta skirti priešrinkiminių partijų programų analizei, kaip instrumentui, galinčiam pirmiausia išryškinti partijų skirties ir sąlyčio taškus, atskleidžiančius realias, o ne išankstines bendradarbiavimo (koalicijų sudarymo) nuostatas LR Seime.

Nustatyti šie vertybiniai prioritetai partijų programose: LVŽS – sveikata, socialinė apsauga, aplinkosauga, teisingumas, darna; LSDP – saugumas, teisingumas, lygybė, solidarumas; TT – švietimas, vaikai, pagarba; TS-LKD – ūkio augimas, Lietuva; LLRA-KŠS – kultūra, savivalda, šeima, jaunimas, teisingumas; LRLS – pilietiškumas (ir tai yra vienintelė nustatyta prioritetinga sritis, išskirianti šią partiją iš kitų).

Koreliacinės analizės rezultatai atskleidė, kad pagal temines programų dalių apimtis labiausiai tarpusavyje panašios yra trys tradicinėmis vadinamų partijų programos: TS-LKD, LRLS ir LSDP, o labiausiai tarpusavyje besiskiriančios – LVŽS ir LLRA-KŠS programos. Savo dalių apimties struktūra išskirtiniausia yra LVŽS programa, nes labiausiai nesuderinama su kitomis: visi neigiami ryšiai užfiksuoti tik tarp jos ir likusių programų, tiesa, tik vienas iš jų – su LLRA-KŠS – statistiškai reikšmingas.

Atlikus partijų programų koreliacinę analizę pagal semantinių segmentų sklaidą jose, nustatyti išskirtinai stiprūs ryšiai tarp visų programų, tad galima teigti, kad aktualizuojamų reikšmių prasme rinkimų programos yra labai panašios. Tai būtų galima paaiškinti partijų siekiamybe komunikuoti visuomenei svarbias problemas / temas (aktualijas), orientuojantis į daugumos rinkėjų lūkesčius, kurie, tikėtina, yra panašūs. Kita vertus, tai atskleidžia, kad nė viena partija neturi (ar labai gali turėti) reikšmingos išskirtinės linijos, kuri galimai ir nesulauktų plataus atgarsio visuomenėje.

Labai panašų rezultatą atskleidė ir ideologinių vertybių koreliacinė analizė, tad galima dar kartą konstatuoti, kad partijų rinkimų programos ir ideologinių vertybių prasme yra labai panašios, ideologinė takoskyra yra silpna.

Atlikus hierarchinių klasterių analizę visų trijų kriterijų atvejais, nustatyta, kad pirmajame klasteryje stabili yra TS-LKD ir LLRS jungtis (tai atskleidė ir kitų metodų taikymo rezultatai), labiausiai nutolusi nuo kitų yra TT partijos programa.

Dviejų kriterijų – ideologinių vertybių ir teminių programų dalių apimties – hierarchinių klasterių dendrogramos beveik identiškos, tai atskleidžia šių kriterijų taikymo patikimumą. Jais remiantis, nustatyta, kad LR Seimo parlamentinių partijų, 2016 m. laimėjusių rinkimus, programoms būdingi šie klasteriai: pirmąjį sudaro TS-LKD ir LLRS, kiek vėliau prijungiant LSDP, antrąjį – LVŽS ir LLRA-KŠS, ideologinių vertybių raiškos pagrindu prie pastarųjų šiek tiek priartėjusi TT partija. Taigi dabartiniame LR Seime, remiantis vertybinių prioritetų komunikacija programose, yra du partijų blokai, įvardytini kaip: a) tradicinių ir b) kitų.

Turint omenyje tai, kad LR partijų programose, kuriose beveik vienodai aktualizuojamos pirmiausia socialinės (o ne ideologinės) vertybės, reikėtų atkreipti dėmesį į asmenybių reikšmę rinkimuose, kurios jaučia rinkėjų lūkesčius ir geba tinkamai komunikuoti visuomenei svarbias vertybes.

Literatūra

- Baudrillard, J. (2002). *Simuliakrai ir simuliacija*. Vilnius: Baltos lankos. ISBN 9955-00-011-2.
- Bendorienė, A. ir kt. (2003). *Tarptautinių žodžių žodynas*. Vilnius: Alma littera. ISBN 9955-08-100-7.
- Berlin, I. (1995). *Vienovė ir įvairovė: žvilgsniai į idėjų istoriją*. Vilnius: Amžius. ISBN 9986-430-21-6.
- Bielinis, L. (2005). *Visuomenė, valdžia ir žiniasklaida. Prieštarą komunikacinė simbiozė*. Vilnius: Eugrimas. ISBN 9955-682-10-8.
- Čekanavičius, V., Murauskas, G. (2004). *Statistika ir jos taikymas II*. Vilnius: TEV. UDK 311(075.8).
- De Raadt, J., Hollanders, D., Krouwel, A. (2004). *Varieties of Populism: An Analysis of the Programmatic Character of Six European Parties*. Amsterdam: Working Papers Political Science Vrije Universiteit. ISBN (Electronic) 1569-3546.
- Europos žaliųjų partijos (EGP) manifestas. Prieiga internete: <https://europeangreens.eu/manifesto/lithuania>.
- Habermas, J. (1983). *Moralbewußtsein und kommunikatives Handeln*. Frankfurt am Main: Suhrkamp. ISBN 978-3-518-28022-5.
- Jakučionis, S. (2018). *Karbauskis: LLRA-KŠS gali gauti Seimo vicepirmininko postą*. Prieiga internete: <https://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/karbauskis-llra-kss-gali-gauti-seimo-vicepirmininko-posta.d?id=78770797>.

Daiva Sirtautienė, Lilija Petraitiienė

- Jastramskis, M. (2013). *Lietuvos politinių partijų vertybių žemėlapis*. Vilnius: Žmogaus teisių stebėjimo institutas. ISBN 978-609-437-158-5.
- Jastramskis, M. (2017). 2016 metų Seimo rinkimų iššūkis partinei sistemai ir politologams: kaip numatyti žemės drebjimą? *Politologija*, Nr. 2, p. 3–43.
- Jokubaitis, A. (1997). *Postmodernizmas ir konservatizmas*. Kaunas: Naujasis lankas. ISBN 9986-550-85-8.
- Jovaiša, L. (2009). Auklėjimas priedermės masteliu. *Acta Paedagogica Vilnensia*, T. 22, p. 52–64.
- Kernberg, O. (2016). *La personnalite narcissique*. Paris: Dunod. ISBN 978-2-10-074580-7.
- Lavišius, T. (2008). *Politinių ideologijų istorija ir šiuolaikinė demokratija. Ką turime bendro?* Prieiga internete: http://www.xxiamzius.lt/numeriai/2008/11/26/istdab_03.html.
- Lijphart, A. (2014). *Patterns of Democracy: Government Forms and Performance in Thirty-Six Countries*. Michigan: Cumberland Yale University Press. ISBN 9780300189124.
- LLRA-KŠS Seimo rinkimų programa. Prieiga internete: <http://www.awpl.lt/?p=4768&lang=lt>.
- LRLS Seimo rinkimų programa. Prieiga per internetą: <https://www.liberalai.lt/rinkimai/rinkimu-programa>.
- LSDP Seimo rinkimų programa. Prieiga internete: <http://www.lsdpklaipeda.lt/lietuvos-socialdemokratu-partijos-2016-m-seimo-rinkimu-programa/>.
- LVŽS Seimo rinkimų programa. Prieiga per internete: <http://darnilietuva.lt/>.
- Nietzsche, F. (1991). *Rinktiniai raštai*. Vilnius: Mintis. ISBN 5417029068.
- Nisbet, R. (1993). *Konservatizmas*. Vilnius: Pradai.
- Norkus, Z. (1995). Aleksijaus Mainongo „asmeninės vertės“ teorija tarp aksiologinių diskursų. *Problemos*, T. 48, p. 14–29.
- Novagrockienė, J. (1995). Partinės sistemos ir jų tipologija. *Politologija*, Nr. 1, p. 54–72.
- Nozick, R. (2003). *Anarchija, valstybė ir utopija*. Vilnius: Eugrimas. ISBN 9789955501503.
- Popper, K. R. (1998). *Atviroji visuomenė ir jos priešai*. Vilnius: Pradai. ISBN 9986776791.
- Pruskus, V. (2005). *Vertybės rinkoje: sąveika ir pasirinkimas*. Vilnius: Vilniaus pedagoginis universitetas. ISBN 9955-20-002-2.
- Ramonaitė, A. (2009). *Partinės demokratijos pabaiga? Politinis atstovavimas ir ideologijos*. Vilnius: Versus aureus. ISBN 978-9955-34-262-5.
- Ramonaitė, A. (2007). *Posovietinės Lietuvos politinė anatomija*. Vilnius: Versus aureus. ISBN 978-9955-699-84-2.
- Ramonaitė, A., Jastramskis, M. ir kt. (2014). *Kaip renkasi Lietuvos rinkėjai? Idėjos, interesai ir įvaizdžiai politikoje*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla. ISBN 978-609-459-370-3.
- Scheler, M. (2012). *Der Formalismus in der Ethik und die materiale Wertethik*. London: Sarastro. ISBN 9783864711602.
- Sirtautas, V., Sirtautienė, D. (2013). Visuomenės vertybių prioritetų raiška Lietuvos respublikiniuose dienraščiuose. *Tiltai*, Nr. 3, p. 83–101.
- Stanley, B. (2008). The Thin Ideology of Populism. *Journal of Political Ideologies*, Vol. 13, Nr. 1, p. 95–110.
- Thorson, T. L., Sabine, G. H. (2008). *Politinių teorijų istorija*. Vilnius: Margi raštai. ISBN 978998609349.
- TS-LKD Seimo rinkimų programa. Prieiga internete: <https://tsajunga.lt/wp-content/uploads/2017/10/TS-LKD-naujas-planas-Lietuvai.pdf>.
- TT Seimo rinkimų programa. Prieiga internete: <http://tvarka.lt/lt/apie-mus/seimo-rinkimu-programa-2016>.
- Žiliukaitė, R. ir kt. (2006). *Neatrasta galia. Lietuvos pilietinės visuomenės žemėlapis*. Vilnius: Versus aureus. ISBN 9955-699-44-2.

QUALITIES OF VALUE-BASED COMMUNICATION WITHIN THE PROGRAMS OF THE LITHUANIAN PARLIAMENT'S POLITICAL PARTIES (2016 ELECTION CASE STUDY)

Daiva Sirtautienė, Lilija Petraitiienė

Summary

The object of study presented within this article – the qualities of value-based communication from the programs of political parties which successfully won the 2016 Republic of Lithuania Seimas election.

The following tasks were addressed within this paper: having analyzed the programs, to create a summary containing a structure that was common throughout all of them; to evaluate the expression of party ideological identity within their programs; to reveal the connections and differences between the declared values of the programs.

As research of the dynamics of elections to the Seimas of the Republic of Lithuania shows, studies are sometimes faced with outcomes that do not correspond to the actual results of the elections. This was recently seen within the 2016 election. It is more common to investigate voters or politicians as individual dimensions. It would be better suited to pay more attention to the analysis of pre-election party programs as an instrument capable of highlighting, in particular, the parties' divisions and contact points that reveal real, rather than prejudicial, provisions for co-operation (coalition formation) in the Republic of Lithuania Seimas.

The following value priorities have been identified in the party programs: Lithuanian Farmers and Greens Union (LVŽS) – healthcare, social security, environmental protection, justice and order; Social Democratic Party of Lithuania (LSDP) – security, justice, equality and solidarity; Order and Justice (TT) – education, children and respect; Homeland Union (TS-LKD) – economic growth and the country itself; Electoral Action of Poles in Lithuania – Christian Families Alliance (LLRA-KŠS) – culture, self-governance, family, youth and justice; Liberal Movement (LRLS) – citizenship (which is the only identified priority area that distinguishes this party from the others).

The results of the correlational analysis revealed that there are three similar so-called traditional programs according to their thematic scope: TS-LKD, LRLS and LSDP, while the most diverse programs were LVŽS and LLRA-KŠS. The LVŽS program is by far the most dissimilar due to the structure and volume of its parts, making it the most incompatible with other programs: all the negative links are

Daiva Sirtautienė, Lilija Petraitiienė

captured only between it and the rest of the programs, but only with one of them – LLRA-KŠS – is it statistically significant.

The correlation analysis of ideological values revealed a notably similar result, so it can be inferred once again that the election programs of the parties are very similar in terms of ideological values, having a weak ideological divide.

Having done the hierarchical cluster analysis for all three criteria, the TS-LKD and LLRS connections were noted as stable in the first cluster (which was shown by the results of other methods), while the TT party program was the most distant from the rest.

Two criteria – the scope of ideological values and the part of thematic programs – hierarchies of dendrographic clusters were almost identical, which shows the reliability of applying these criteria. Based on this information, it was deduced that, program-specific clusters within the 2016 election winning Parliament parties of the Seimas of the Republic of Lithuania, were as follows: the first consists of the TS-LKD and LLRS, later incorporating the LSDP, and the second one – the LVŽS and LLRA-KŠS. Based on the expression of ideological values, TT latter resembled the former two parties. Thus, two party blocks have been identified in the current Seimas of the Republic of Lithuania, in accordance to program priorities of value-based communication: a) traditional and b) others.

Bearing in mind that, in party programs of the Republic of Lithuania, where social (rather than ideological) values are almost equally actualized, attention should be paid to the importance of election personalities, who have a sense for voter expectations and are capable of effectively communicating values that are important to society.

Daiva Sirtautienė – docentė, daktarė (socialiniai mokslai – edukologija – 07S), Klaipėdos universiteto Socialinių ir humanitarinių mokslų fakulteto Filosofijos, menotyros ir komunikacijos katedra.

Moksliniai interesai: komunikacija, žiniasklaida, edukologija.

Adresas: S. Nėries g. 5, LT-92227 Klaipėda, Lietuva.

Tel. +370 601 099 39.

El. paštas: vytasir@gmail.com

Daiva Sirtautienė – associate professor, doctor of Social Sciences (Education – 07S), Klaipėda University, Social and Humanitarian Science Faculty, Department of Philosophy, Art Studies and Communication.

Scientific interests: communication, mass media, educology.

Address: S. Nėries Str. 5, LT-92227 Klaipėda, Lithuania.

Phone: +370 601 099 39.

E-mail: vytasir@gmail.com

VERTYBIŲ KOMUNIKACIJOS YPATYBĖS LIETUVOS POLITINIŲ PARLAMENTINIŲ...

Lilija Petraitienė – lektorė, magistrė (socialiniai mokslai – komunikacija), Klaipėdos valstybinės kolegijos, Technologijų fakultetas.

Moksliniai interesai: politinė komunikacija, derybų menas.

Adresas: Bijūnų g. 10, LT-91223 Klaipėda, Lietuva.

Tel. +370 46 314 928.

El. paštas: lilija.petraitiene@gmail.com

Lilija Petraitienė – lecturer, master of Social Sciences (Communication) at Klaipėda State College, Faculty of Technology.

Scientific interests: political communication, art of negotiation.

Address: Bijūnų Str. 10, LT-91223 Klaipėda, Lithuania.

Phone: +370 46 314 928.

E-mail: lilija.petraitiene@gmail.com